

Др Слободанка Ковачевић Перих,*
Ванредни професор Правног факултета,
Универзитет у Приштини са привременим
седиштем у Кос. Митровици

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
10.5937/zrpfm0-22983

UDK: 305-055.3:349.2
349.2
342.726-055.3

Рад примљен: 30.08.2019.
Рад прихваћен: 20.11.2019.

РАДНОПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ТРАНСРОДНОСТИ

Апстракт: Аутор у раду сагледава положај трансродних особа, особа другачијег родног идентитета, у призми остваривања и заштите фундаменталних људских права у области радних односа и поводом радних односа. Аутор полази од става да већина савремених друштава прихвата и организована је на темељу бинарног концепта рода – што значи да су сви појединци ригидно (стриктно) родно опредељени у оквиру дихотомне родне поделе на мушки и женски род, из страха од стигматизације, да се не одступи од општеприхваћених друштвених, моралних норматива и флоскула. Одређени број људи има проблем да се идентификује са полом добијеним на рођењу, па се јавља проблем у виду њиховог унутрашњег доживљаја рода, који није у складу са полом. Те особе се називају трансродне особе. Проблемима транс особа треба приступити са аспекта заштите фундаменталних људских права. На том становишту је и Европски суд за људска права. Суд налаже обавезу држави да омогући континуитет транзиције правним признавањем новостеченог пола и омогућавање промене имена. Треба се руководити принципом правног континуитета идентитета, права и дужности транс особе, пре и после њеног хормонално-оперативног процеса прилагођавања пола, као и принципом релевантности новостеченог пола трансполних особа. Први корак на том путу је да се омогући право свих транс особа на лична документа која су у складу са њиховим родним идентитетом, будући да су таква документа кључна за остваривање основних људских права: права на образовање/школовање, здравствену заштиту, права на рад, права на пензију (услове сходно родном идентитету), права на становање,

* slobodanka.peric@pr.ac.rs

и низ других права који последично доводе до проблема нарочито у односу са особљем социјалних служби, полицијом, граничним властима, матичним службама (нпр. издавање личних докумената, радна књижица), војним властима и др. Према готово свим страним и домаћим извештајима о стању људских права у Србији, транс особе су једна од најугроженијих група. Процена је да у Србији има између двадесет и двадесет пет хиљада транс особа.

Кључне речи: родни идентитет, трансродност, промена имена, право на рад, услови за пензију.

1. Увод

Свако има право да свуда буде признат као правни субјект, прописано је у члану 6. Опште декларације о правима човека из 1948. године,¹ дакле, да буде признат као личност пред законом. Иако је прокламовано као универзално право човека, право на личност је за трансродне особе – тзв. особе „трећег пола“ рестриктивно и условљено право. Тако је и код изражавања и остваривања многих других аспеката права, нпр. права на сексуално опредељење, права на родни идентитет, и у складу с тим заштита и гарантовање права на приватност, породицу, право на рад, социјалну сигурност, здравствену заштиту и друго. Намеће се питање који су узроци који у миленијуму људских права доводе до таквог стања? Најпре, мора се нагласити да савремено друштво, глобално посматрано, функционише на биполарном принципу, на дихотомији полности на мушки и женски пол. На темељу таквог диморфног концепта дато је одређење рода и дефинисан је родни идентитет,² и у том маниру се „људске јединке као

1 Усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) 10. децембра 1948. године.

2 Пол особе је биолошка чињеница, констатована најчешће при самом рођењу, пре свега на основу гениталне анатомије или физиолошко-органске разлике и одређујемо га као мушки или женски. Док је са једне стране пол биолошка датост, род представља друштвено-културно тумачење мушког или женског пола. Род, другим речима, јесте наша интерпретација анатомије и биологије, која има своје последице у свакодневном животу свих нас. Родни идентитет који ће особа себи приписати не мора се подударати са оним који јој је наметнут у односу на њен полни идентитет. Такође, полни идентитет не мора бити у сагласности са оним како се особа осећа. О разликовању појма пол и род, родни идентитет, видети: *Пол и род нису исто. Зашто?* Доступно, <http://psihologika.rs/rod-i-pol-nisu-isto-zasto/> и *Пол и род се разликују. Полни и родни идентитет нису исто*, Retrieved 8. јун 2019, <https://www.transserbia.org/resursi/teorija/40-pol-i-rod-se-razlikuju-polni-i-rodni-identitet-nisu-isto>

биолошки ентитети категоризују као мушке и женске“.³ То даље значи да су сви појединци ригидно (стриктно) родно опредељени у оквиру дихотомне поделе (само) на мушки и женски род. Међутим, не само савремено друштво већ и најстарије цивилизације, о чему ће у даљем излагању бити речи, познају феноменолошки особе које се не могу униформно, стриктно „укалупити“ у постојећи биполарни друштвени концепт. То су, пре свега, транс особе, у контексту теме овог рада, трансродне особе. Трансродност је термин који описује особе различитих родних идентитета, изражавања и понашања, који се традиционално не доводе у везу са њиховим полом и традиционалним поимањем родних улога (Павловић, 2012: 51). Трансродне особе се не уклапају у традиционалне бинарне моделе полно-родних подела, односно то су особе чији родни идентитет није једнак њиховом полу.⁴ Ове особе, како се истиче у литератури, превазилазе родни бинаризам у друштвеним праксама својим не-бинарно одређеним идентитетима. Стога, трансродне особе често дефинишу и као „особе трећег пола“ или „трећег рода“. Трансродне особе могу имати потребу за физичком модификацијом свог тела, мада многе немају потребу за тим. У том смислу, трансродност се не може поистоветити са транссексуалношћу.⁵ Иако се проблем транс особа⁶ сматра проблемом модерног доба, историјске чињенице показују да се „још у фолклору античке Грчке јављају елементи који указују на постојање свести о трећем роду“. У различитим културама постоји низ категорија којима се означавају транс особе. Тако је познат пример из индијске културе, такозваних хиџри. То су особе које (ни)су „ни мушко ни женско“ и представљају особен пример ритуалног увођења у трећи пол, у којем је обавезан чин кастрације. Амерички Индијанци препознају ове особе као бердаше, који, за разлику од хиџри, не одстрањују полни орган [...] (ИПФ, 2014). У Немачкој у доба Вајмарске републике, Берлин је важио за врло либералан град, у коме је деловало највише ЛГБТ покрета на свету.

3 Постоје и интерсексуалне (које садрже биолошке карактеристике које су типичне и за мушке и женске). *Полни и родни идентитет нису исто*, Retrieved 8. јун 2019, <https://www.transserbia.org/resursi/teorija/40-pol-i-rod-se-razlikuju-polni-i-rodni-identitet-nisu-isto>

4 *Права ЛГБТ особа*, Retrieved 1. август 2019, <https://blog.aks.org.rs/prava-lgbt-osoba/>

5 Светска здравствена организација дефинисала је транссексуалност као жељу да се живи и буде прихваћен у другом полу, најчешће праћену осећајем нелагодности или неприлагођености анатомским одредницама сопственог пола и жељом за хируршком интервенцијом и хормоналним третманом да би своје тело учинио/ла што је више могуће усклађеним са жељеним полом“. *Положај особа другачијег родног идентитета у правосудном систему Републике Србије*, Retrieved 4. јул 2019, <http://ipf.rs/polozaj-osoba-drugacijeg-rodnog-identiteta-u-pravosudnom-sistemu-republike-srbije>

6 Транс или транс* је кровни појам којим означавамо особе чији се родни идентитет разликује од пола који им је приписан по рођењу. *О трансродности*, Retrieved 1. јул 2019, xyspectrum.org/wp-content/uploads/.../trans-za-PDF.pdf (1/072019)

1931. године, Дора Рихтер је постала прва јавности позната транс жена којој је урађена адаптација пола [...].⁷

Трансродне особе (и данас) представљају једну од најугроженијих популација, посматрано са аспекта дискриминације, злостављања, насиља, суицида, убистава, пре свега могућности уживања, остваривања, заштите слобода и права човека. Како истичу њихови активисти – што су трансродне особе постојале видљивије, то су биле дискриминисаније. За такав положај један од разлога лежи у новијој историји, и последица је дефинисања трансродности са аспекта менталне болести. Наиме, трансродност је 1948. године добила статус менталног поремећаја и од тада су јој у међународним класификацијама приписиване различите дијагнозе, од којих су најпознатији транссексуализам и родна дисфорија.⁸ Класификовање трансродности у поремећаје менталног здравља један је од примарних разлога стигматизације и патологизације трансродних особа. Ставови према особама „трећег пола“ коренито се мењају годинама уназад, кроз настојање да се ова „невидљива тела“, како их с правом назива З. Мршчевић (2017: 119–120), препознају као субјекти права. Током протеклих 30 година приметна је тенденција држава чланица Савета Европе ка давању пуног правног признања трансродним особама. Заокрет према третману ових особа је видљив и у измени терминолошког одређења трансродности – из термина „поремећај родног идентитета“ у термин „родна дисфорија/дисфорија родног идентитета“ (gender dysphoria/gender identity disorder), објављен у *Дијагностичком и статистичком приручнику менталних поремећаја ДСМ-5*, који је издала Америчка психијатријска асоцијација 2013. године.⁹ Према дефиницији из ДСМ-5, родна дисфорија представља потешкоће које могу пратити осећај неподударности између нечијег осећаја рода и оног рода који му/јој је наметнут рођењем.¹⁰ С аспекта менталног здравља, ради се о веома битној измени јер први термин подразумева да транс особе имају поремећај идентитета и према томе су ментално болесне, док други термин подразумева постојање несклада, неподударности између

7 *Ibid.*

8 *Положај особа другачијег родног идентитета у правосудном систему Републике Србије*, Retrieved 4. jul 2019, <http://ipf.rs/polozaj-osoba-drugacijeg-rodnog-identiteta-uvamosudnom-sistemu-republike-srbije/>

9 Дијагностички и статистички приручник за менталне поремећаје (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - DSM*) објављује Америчка психијатријска асоцијација. У њему се налазе категорисани ментални поремећаји и критеријуми за успоставу дијагнозе.

10 Више у: *What Is Gender Dysphoria? – American Psychiatric Association*, Retrieved 3. avgust 2019, from <https://www.psychiatry.org/patients-families/gender-dysphoria/what-is-gender-dysphoria>

осећаја рода и оног који им је дат/наметнут рођењем. У истом маниру, са истим циљем – депатологизација целокупне транс популације, Европски парламент је оспорио став по коме се трансродни људи и даље сматрају ментално болеснима, и нагласио да су такве дијагнозе „извор значајних потешкоћа за трансродне особе“. Европски парламент је у фебруару 2017, приликом гласања о равноправности у области менталног здравља захтевао више акција за заштиту транс и интерсекс особа (Мршчевић, 2017: 67). То је резултирало оценом Светске здравствене организације (СЗО) да трансродност, осећај припадности супротном полу, више не треба сматрати менталним обољењем. Такав став СЗО документован је у 11. верзији Међународне класификације болести (*International Classification of Diseases, ICD-11*).¹¹ Нова класификација садржи нова поглавља укључујући једно посвећено сексуалном здрављу. Она обухвата појаве раније класификоване на другим местима, као што је трансродност, која је до сада била сврстана под ментална обољења,¹² што је први пут од почетка 1990-их да је извршена глобална ревизија те класификације. Примере добре праксе у сензибилизацији социјалног амбијента и разумевању потреба трансродних особа сусрећемо у пракси појединих земаља много пре доношења неких круцијалних аката о транс особама. Тако се, на пример, у Француској од 2009. године трансексуалност и трансродност не налазе у званичној класификацији менталних поремећаја, дакле, много пре става СЗО. Аустралија је 2012. године увела пасоше у којима постоји посебна ознака за особе које се не идентификују ни као мушкарци ни као жене, као и нове законске акте у погледу промене докумената без оперативних захвата промене пола... (Ђурић, 2012: 16).¹³ Светска професионална асоцијација за трансродно здравље (*World Professional Association for Transgender Health – WPATH*), творци последње, ревидиране седме верзије Стандарда помоћи за здравље трансексуалних, трансродних и родно неодређених особа се снажно залажу за укидање било какве патологизације свих транс и родно неодређених особа (Ђурић, 2012: 16–17). Ово је важан корак са аспекта даље праксе поступања. Наиме, незнање, заблуде, страх од непознатог, предрасуде према различитости су као и код многих појава у ранијој историји основ за стигму и дискриминацију. Досадашња пракса показује различит третман трансродних особа на европском тлу,

11 International Classification of Diseases 11th Revision. [Electronic version]. Retrieved 3. август 2019, from <https://www.who.int/classifications/icd/en/>

12 Документ назван ICD-11 представљен је Светској скупштини здравља у мају 2019. у Женеви да би га земље чланице усвојиле, и ступиће на снагу у јануару 2022. године.

13 Сличне тенденције су се почеле јављати на Новом Зеланду, у Јужноафричкој Републици, Великој Британији, а још од раније у неким европским земљама, попут Холандије, као и суседној Хрватској.

различит од државе до државе. „Од држава које у потпуности покривају медицинске интервенције (ендокринолошке и хируршке процедуре, као и психотерапију) и имају развијен систем подршке за транс особе, до земаља где постоје велики проблеми и занемаривање потреба транс особа“ (Гајин, 2012: 15).¹⁴ У тежњи да креира толерантнији европски простор, Европска комисија је 16. јула 2012. издала саопштење да земље које се кандидују за чланство у ЕУ неће бити примљене ако постоје документовани случајеви постојања лошег третмана ЛГБТИ (акроним: Л – лезбејке, Г – гејеви, Б – бисексуалне, Т – трансродне особе, И – интерсекс) људи у њима.¹⁵ У нормативи и пракси више се пажње поклањало ЛГБ популацији, док су запостављене и маргинализоване Т – трансродне групације, иако се још 1989. године у Резолуцији Европског парламента против дискриминације транссексуалних особа¹⁶ од држава чланица захтева да предузму одређене кораке заштите трансродних особа и усвоје одговарајуће законодавство, те да, између осталог, саме државе чланице учине доступним информације о проблемима са којима се суочавају трансродне особе, нарочито у односу са особљем социјалних служби, полицијом, граничним властима, матичним службама, војним властима и др. (Мршчевић, 2017: 47–48).¹⁷ Ове особе су вековима заиста биле и још увек су изложене хомофобији, трансфобији и другим облицима распрострањене и трајне нетолеранције на основу сексуалне оријентације или родног идентитета, што доводи

14 Модел закона о признавању правних последица промене пола и утврђивања транссексуализма ..., стр. 15.

15 У контексту Оквирне одлуке Савета Европске уније 2008/913/ПУП од 28. новембра 2008. године о борби против одређених облика и изражавања расизма и ксенофобије инструментима кривичног права, државе чланице имају обавезу да „предузму неопходне мере како би осигурале да ће се расистичка и ксенофобична мотивација сматрати отежавајућом околношћу или, алтернативно, да ће се таква мотивација узети у обзир од стране судова у одређивању казне“. Више у: Роза Д. Гурмешевић, *Инструменти у борби против дискриминације у правним системима земаља Југоисточне Европе*, Правни факултет, Универзитет у Београду, 2016, стр. 190–221.

Република Србија је кривичним законодавством предвидела нови облик квалификације кривичног дела учињеног из мржње. Кривични законик (*Сл. гласник РС*, 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019) у члан 54а предвиђа: „Ако је кривично дело учињено из мржње због припадности раси и вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица, ту околност суд ће ценити као отежавајућу околност, осим ако она није прописана као обележје кривичног дела“.

16 Резолуција је усвојена 12. септембра 1989. године. Official Journal of the European Communities No C 256/33-37 of 9. 10. 1989.

17 Више о особеностима трансродности и регулативи: З. Мршчевић, *Трансродно лице правде*, Институт друштвених наука, Београд, 2017, стр. 47 и даље.

до непријатељских аката у распону од социјалног искључивања до дискриминације, широм Европе и у свим областима живота. Као резултат тога, огроман број људи мора да крије или потискује свој идентитет и да живи живот у страху и невидљивости, чак и унутар сопствене породице, чиме постају тзв. „невидљива тела“ (Мршчевић, 2017: 119–120). Подутицајем таквих околности, а у тежњи да креира праведнији европски простор, једнак и достојанствен за све људе, Европски праламент је 4. фебруара 2014. усвојио резолуцију о плану Европске уније (ЕУ) против хомофобије и дискриминације на основу полне оријентације и родног идентитета (European Parliament resolution, 2014). На ове резолуције се надовезује, у смислу циљева, документ Парламентарне скупштине Савета Европе, „Резолуција о дискриминацији трансродних особа, усвојена 22. априла 2015. године“.¹⁸ Француска је у октобру 2016. године усвојила први законски поступак признавања родног идентитета чиме се окончава арбитрарност одлучивања и медиализација. Стерилизација и доказ медицинских третмана више нису услови за правно признавање родног идентитета по француском закону.¹⁹ Значајан напредак везан за статус трансродних особа током последњих година постигнут је кроз јуриспруденцију европских судова, паралелно са законодавним и другим активностима које долазе из других европских институција. Питање статуса трансродних особа постављено је пред Европски суд за људска права у Стразбуру неколико пута почев од 1979. године, међутим, Суд је, све до 2002. године сматрао да то питање спада у поље слободне процене држава (Гајин, 2012: 75). Насупрот томе, у последњој деценији, за унапређење правног положаја целокупне транс популације, како би се омогућило да нови идентитет у потпуности интегришу у свој приватни и професионални живот, уз пуно поштовање права на приватност, стваралачку улогу има управо пракса Европског суда за људска права.

2. О неким радноправним последицама трансродности – de iure, de facto, судска пракса

Положај трансродних особа гравитира између медицинског аспекта и правне регулативе, са међупростором који чини друштвена заједница (њени ставови, стигме, предрасуде, (не)прихватање различитости) и

18 Resolution 2048/2015, „Discrimination against transgender people in Europe“ (Doc. 13742).

19 Коментар преузет са сајта Geten Србија, *Evropski sud za ljudska prava ukinuo prisilnu sterilizaciju*, Retrieved 3. avgust 2019, <https://www.transserbia.org/vesti/1233-evropski-sud-za-ljudska-prava-okoncao-prinudnu-sterilizaciju>

држава са својом социјалном политиком. Од медицинског утемељења и правне нормативе зависи друштвено прихватање трансродности као стања једне личности. „Поред обезбеђивања финансијских средстава за живот, питање проналажења легалног посла непосредно је повезано са приступом здравственој заштити, што је нарочито важно за трансродне особе – једнак приступ тржишту рада. Широм Европе приметан је висок степен незапослености међу транс* особама као последица немогућности (животног и) правног признавања жељеног родног идентитета, али исто тако незапосленост и недостатак финансијских средстава онемогућава их да започну и/или заврше процес усклађивања. Истраживања показују да само 31% испитаних транс* особа има сталан посао с пуним радним временом [...]. Тешкоћа или немогућност заснивања радног односа представља један од фактора који доводе до тога да се транс* особе баве сексуалним радом, чиме постају изложени вишеструкој маргинализацији, насиљу и дискриминацији. Ситуација није једноставна ни за особе које имају запослење, што је очигледно и из податка да четвртина испитаника осећа потебу да промени посао због дискриминације на основу родног идентитета, а само 30% осећа да их колеге третирају с поштовањем. Додатно питање представља остваривање права на пензију, делом због питања различитих старосних граница за жене и мушкарце (и питања да ли ће се уважити пол приписан по рођењу или родни идентитет), а делом због страха од разоткривања идентитета до кога у тој процедури може доћи“.²⁰ Прва операција прилагођавања пола у нашој земљи извршена је 1989. године. Србија је данас „земља здравственог туризма“, конкретно Београд је постао један од најпознатијих центара за ову врсту интервенција у свету. Насупрот, према домаћим и страним извештајима организација које се баве стањем људских права, истакнуто је да су трансродне особе једна од најдискриминисанијих популација у нашем друштву.²¹ На то упућује и Извештај Европске комисије за 2018. годину²² (*Саопштење о политици проширења ЕУ за 2018. годину*). Услед таквог социјалног миљеа трансродне особе „нису препознате“ ни у институцијама ни адекватно у правном систему. У складу са препорукама Европске комисије (из 2012. године) и Европског парламента (из 1989. године) за земље које се кандидују

20 *Статус и положај транс* особа у Србији*. [Electronic version]. Retrieved 5. jul 2019, from https://transserbia.org/images/2015/dokumenti/Trans_особе_u_Srbiji-analiza_poloaja_i_predlog_pravnog_resenja.pdf

21 Завршни извештај о стању људских права у Србији за 2018. годину. [Electronic version]. Retrieved 5. jul 2019, from <https://rs.usembassy.gov/sr/human-rights-practices-2018-sr/> <https://rs.usembassy.gov/sr/human-rights-practices-2018-sr/>

22 Извештај Европске комисије *коју прати* Саопштење Комисије упућено Европском парламенту, Савету, Европском економском и социјалном комитету и Комитету региона.

за чланство у ЕУ, да предузму одређене кораке заштите трансродних особа и усвоје одговарајуће законодавство, те да, између осталог, саме државе чланице учине доступним информације о проблемима са којима се суочавају трансродне особе, нарочито у односу са особљем социјалних служби, полицијом, граничним властима, матичним службама, војним властима и друго,²³ Србија је 20. јуна 2018. године усвојила измене и допуне Закона о матичним књигама. Новим Законом о матичним књигама (ЗМК),²⁴ сходно члану 45(б), у матичну књигу рођених уписује се податак о промени пола на основу решења надлежног органа (општинска управа, односно градска управа, односно градска управа града Београда),²⁵ које се доноси на основу прописане потврде надлежне здравствене установе (члан 45(б), став 1 ЗМК). Ближе одреднице о начину издавања и образац потврде о промени пола, коју издаје надлежна здравствена установа регулисане су Правилником о начину издавања и обрасцу потврде надлежне здравствене установе о промени пола.²⁶ Услов да би надлежна здравствена установа издала потврду о промени пола, у смислу члана 3 Правилника, је: 1) спроведена најмање једногодишња хормонска терапија уз индикацију и праћење лекара специјалисте психијатрије и лекара специјалисте са ужом специјализацијом ендокринологије или 2) извршена хируршка интервенција промене пола. Надлежна здравствена установа потврду о промени пола доставља надлежном органу који води матичну књигу рођених за лице које је променило пол, и то: 1) по окончању поступка о промени пола по захтеву лица коме је промењен пол или 2) у року од 15 дана од дана окончања поступка промене пола (из члана 5 Правилника).²⁷ Промена пола у матичну књигу рођених је само врх леденог брега, даље предстоји измена података у свим личним документима (дипломе о

23 Према хрватским законима, ниједна особа не сме да буде присиљена на хируршку промену пола, стерилизацију или узимање хормона како би променила документа. Сличан закон однедавно је на снази и у Србији и Словенији. Ситуација је другачија у Црној Гори, Босни и Херцеговини и Македонији.

Од Македоније до Словеније: *Када твоје тело није твоје*, Retrieved 13. avgust 2019, from <https://www.bbc.com/serbian/cyr/balkan-4777443> (13/08/2019)

24 Закон о матичним књигама, *Сл. гласник РС*, 20/2009, 145/2014 и 47/2018.

25 Члан 45б, ЗМК у вези са чланом 6, став 2 и 4 ЗМК.

26 *Сл. гласник РС*, број 103 од 26. децембра 2018. Правилник споразумно доносе министар државне управе и локалне самоуправе и министар здравља на основу члана 45б, став 5 Закона о матичним књигама.

27 Потврда о промени пола је јавна исправа (чл. 2 Правилника) и издаје се на обрасцу беле боје, формата А4, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део (члан 4 Правилника).

образовању, лична карта, пасош, возачка дозвола, радна књижица и др).²⁸ У међувремену правни статус транс* особе је у вакууму, нарочито у *de facto* комуникацији са (бирократијом) службеницима и административним радницима у центрима за социјални рад, полицији, војним органима, у казним установама, граничној полицији, студентским домовима, спортским клубовима и слично, јер нису едуковани, нестручни су у том сегменту.²⁹ У свом Извештају за Србију за 2018. Европска комисија наводи да су највећој дискриминацији изложени Роми, ЛГБТИ особе, особе са инвалидитетом и особе које живе са ХИВ/АИДС-ом. Трансродне особе су врло често дискриминисане приликом запошљавања, често на широј основи него лезбејска, геј и бисексуална популација, посебно приликом запошљавања. У истраживању Центра за слободне изборе и демократију утврђено је да је дискриминација најочигледнија при тражењу посла и у радном односу, а њени главни носиоци су држава и њене институције. Трансродне особе које су отворене по питању свог родног идентитета на радном месту, често су жртве злостављања на послу од стране својих колега, те стога неретко мењају посао.³⁰ Нарочиту дискриминацију трпе трансполне особе, с обзиром на то да је трансполност, посебно у фази

28 Пре доношења Закона о матичним књигама Уставни суд је још 2011. године, поводом уставне жалбе одлучивао о праву особе да оствари права у складу са својим полом. *Одлука о уставној жалби подносиоца Х*, Број: Уж - 3238/2011. од 8. марта 2012. године, објављена у „Сл. гласнику РС“, бр. 25/2012. Уставни суд је констатовао да је суштина навода уставне жалбе о повреди начела забране дискриминације из члана 21 Устава управо у томе што подносиоцу у правном смислу није призната промена пола, будући да након хируршке промене пола није постојала могућност да се изврши и промена података о полу у матичној књизи рођених. Одељење за општу управу Општинске управе општине Z је донело закључак којим је, због стварне ненадлежности, одбачен захтев подносиоца уставне жалбе за исправку пола у матичној књизи рођених. Тиме је подносиоцу жалбе повређено право на достојанство и слободан развој личности (чл. 23. Устава) и право на поштовање приватног живота (чл. 8. ЕКЉП). Делови су преузети из Образложења одлуке.

29 Србија је 6. фебруара 2018. године донела Протокол о поступању са трансполним и трансродним лицима према којима се извршава кривична санкција. За запослене у центрима за социјални рад је обезбеђена обука о адекватним услугама социјалне заштите за ЛГБТИ лица и њихове породице. Обука у циљу борбе против дискриминације је организована и за полицију [...]. Из Извештаја Европске комисије за Србију за 2018. годину, *op. cit.*

Као пример добре праксе потребно је истаћи да у 2018. години београдски Завод за заштиту здравља студената у упитнику за усељење у студентске домове поред опција мушки и женски пол нуди могућност да се студенти изјасне и као трансродне особе.

30 Statement of the Office of the UN High Commissioner for Human Rights to the International Conference on LGBT human rights, Montreal 26 July 2006, available at www.unhchr.ch/hurricane/huric Preuzeto iz: Trans osobe u Srbiji – analiza stanja i predlog pravnog rešenja, стр. 73.

примене хормонске терапије, видљива – не може се сакрити. На радном месту трпе вређање и подсмевање, а неретко добијају и отказ. У Србији је општом одредбом члана 16, став 1 Закона о забрани дискриминације (ЗЗД)³¹ прописано да је забрањена дискриминација у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, као што су право на рад, на слободан избор запослења, на напредовање у служби, на стручно усавршавање и професионалну рехабилитацију, на једнаку накнаду за рад једнаке вредности, на правичне и задовољавајуће услове рада, на одмор, на образовање и ступање у синдикат, као и на заштиту од незапослености.³² У вези с тим, члан 2, став 1 ЗЗД под дискриминационим понашањем означава свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива, између осталог и на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности [...], полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији (*истакао аутор: С. П.*), [...] и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Закон о раду (ЗР)³³ пак не упућује – експлицитно, на дискриминацију по основу радног идентитета. Међутим, одредба члана 18 ЗР може се тумачити екстензивно и у смислу родног идентитета, јер је законом по принципу отворене клаузуле дата могућност да се уврсти „неко друго лично својство“.

У погледу остваривања права на рад и других социјално-економских права трансродних особа, и уопште транс популације, легитимно је позвати се на 29 Џогџакарта принципе³⁴ као универзални водич за људска права која

31 *Сл. гласник РС*, 22/2009.

32 Члан 21 Закона о забрани дискриминације гласи: „Сексуална оријентација је приватна ствар и нико не може бити позван да се јавно изјасни о својој сексуалној оријентацији. Свако има право да се изјасни о својој сексуалној оријентацији, а дискриминаторско поступање због таквог изјашњавања је забрањено“.

33 *Сл. гласник РС*, 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење.

34 Уједињене нације су усвојиле Џогџакартанске принципе – 29 Принципа (*29 Yogyakarta Principles*) о примени норми људских права у вези са сексуалним опредељењем и родним идентитетом. Принципи су објављени 2007. од стране групе експерата из области људских права, трудећи се да промовишу међународне стандарде о сексуалној оријентацији и родном идентитету. Ти Принципи упућују на потребу поштовања широког спектра стандарда људских права на људе другачије сексуалне оријентације и родног идентитета. Џогџакарта принципи су допуњени са Џогџакарта принципи плус 10 – усвојени су од стране стручњака/киња након састанка у Женеви, Швајцарска,

се тичу сексуалне оријентације, родног идентитета, родног изражавања и полних карактеристика, јер се односе на све државе чланице Уједињених нација. Принцип бр. 3 УН Цогџакарта принципа подвлачи самодефинисану сексуалну оријентацију и родни идентитет као интегрални део личности и један је од најосновнијих суштинских аспеката самоодређења, достојанства и слободе. Принцип 12 насловљен „Право на рад“, гласи: Свако има право на пристојан и продуктиван рад, на правичне и задовољавајуће услове рада и на заштиту од незапослености, без дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета. Принцип 13 под насловом „Право на социјално осигурање и друге мере социјалне заштите“, гласи: Свако има право на социјално осигурање и друге мере социјалне заштите, без дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета.³⁵

У пресудама које је донео Европски суд за људска права у случајевима по тужбама транс особа успостављени су, неспорно, принципи битни за достојанственији социјални и правни статус транс особа (транссексуалаца, трансродних, трансвестита), јер се базирају на екстензији људских права у најширем интересу ових особа, што ће даље развијати и подстицати доношење прописа који доприносе креирању хуманијег и толерантнијег (европског) простора. Интенција суда је да једнак законодавни третман по основу пола у питањима везаним за запошљавање, једнака плаћања по основу рада и социјалну заштиту јесте примењив на трансродне особе и *једнак третман трансродних особа треба да се обезбеди у односу на нови, стечени пол, а не на пол дат на рођењу*. У пресуди од 6. априла 2017. године Европски суд за људска права је *утврдио да предуслов стерилизације у правном признању родног идентитета представља кршење људских права*. Ова одлука је била од историјског значаја (јер су земље које и даље користе предуслов стерилизације за законско признање родног идентитета морале да промене своје законе), донета је у три спојена случаја против Француске (*A.P., E. Garson i S. Niko protiv Francuske*, став 95 – 96) у вези са непостојањем

септембра 2017. Цогџакарта принципа плус 10 (УР+10) укључују девет нових принципа и 112 додатних обавеза држава које се тичу развоја у међународном праву људских права и промена у друштву гледе сексуалне оријентације, родног идентитета, родног изражавања и полних карактеристика (SOGIESC).

35 О обавезама држава у смислу ових и других принципа видети: *Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity*, [Electronic version]. Retrieved 8. avgusta 2019, from <http://www.wluml.org/node/7296theYogyakartaPrinciples>
http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm

права на самоодређење трансродних особа. *A. P., E. Garçon i S. Niko*³⁶ позвали су се на члан 8 Европске конвенције о људским правима, односно на право на поштовање приватног живота. *Суд је пресудио да је условљавање признавања родног идентитета трансродних особа подвргавањем захвату или поступку стерилизације (услов стерилности) којима се те особе нису желеле подвргнути заправо представљало условљавање потпуног остваривања њиховог права на поштовање приватног живота њиховим одрицањем од пуног остваривања њиховог права на поштовање њиховог телесног интегритета како је заштићен не само чланом 8, већ и чланом 3 Конвенције (став 131), што је у супротности с њиховим правом на поштовање њиховог приватног живота (став 135).*³⁷ У предмету *Y. Y. protiv Turske суд је истакао слободу одабира пола као есенцијални израз слободе и део права на самоодређење.*³⁸ Европски суд за људска права такође налаже обавезу држави да омогући континуитет транзиције правним признавањем новостеченог пола и омогућавање промене имена (случајеви *B. против Francuske, Gudvin против UK, Grant против UK, L. против Litvanije*),³⁹ треба се руководити принципом правног континуитета идентитета, права и дужности трансполне особе, пре и после њеног хормонално-оперативног процеса прилагођавања пола, као и принципом релевантности новостеченог пола трансполних особа. Овим одредбама обезбеђује се принцип правног континуитета лица које је отклонило несклад између свог биолошког пола и родног идентитета и променило ознаку пола у личним документима. Тиме се сва права, надасве социјално-економска

36 *A.P., Garçon and Nicot v. France* - 79885/12, 52471/13 and 52596/13 Judgment 6. 4. 2017. [Section V]

37 Преузето: Vodič kroz članak 8. Konvencije – Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života Euroпски суд за људска права 42/114.

38 У том смислу и Парламентарна скупштина Већа Европе позвала је државе чланице да транссексуалним особама зајамче права на промену података у личним документима у односу на пол, без претходног условљавања такве промене подвргавањем стерилизацији или другим медицинским захватима као што је промена пола или хормонска терапија. Резолуција Европског парламента од 14. фебруара 2019. о правима интерсекс особа (2018/2878(RSP)).

39 *Case of B. v. France* (Application no. 13343/87) Judgment Strasbourg 25 March 1992. *Case of Kristin Gudvin (Christine Goodwine) v Uјedinjenog kraljevstva* br. 38957/95, Пресуда Стразбур 11. јул 2002. [Electronic version]. Retrieved 10. август 2019, from <https://globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/ECtHR-2002-Goodwin-v-United-Kingdom-Serbian.pdf>

Case of Grant v. the United Kingdom, (Application no. 32570/03), Judgment, Strasbourg, 23 May 2006, Final 23/08/2008.

Case of L. v. Lithuania, (Application no. 27527/03), Judgment, Strasbourg, 11 September 2007, Final 31/03/2008.

права – најспорнија права из пензијског и инвалидског осигурања, стичу сходно тренутном стању, а не како се изјашњавало судство у неким пресудама, права су се одређивала у зависности од већег или претежног дела живота. Европски суд за људска права се у више наврата бавио у својим пресудама и другим питањем из домена социоекономских права и доносио закључке, наводимо неке: „Постоперативна трансполна жена полаже право на одлазак у пензију, након истих година живота и рада као и остале жене“ (*Grant v. The United Kingdom* (2006)). У случајевима Б. против Француске, 25. марта 1992, а посебно у К. Гудвин против В. Британије, Европски суд за људска права је нашао да одбијање државе да правно призна завршено прилагођавање пола, представља кршење одредаба члана 8 Европске Конвенције о људским правима. Европски суд правде је у својој пресуди тумачењем Директиве Савета 79/7/ЕЕЗ, донео закључак да постоперативној трансполној жени буде додељена пензија у шездесетој години, не у шездесет петој, као мушкарцима (Гајин, 2012: 80). Став суда је да се од особе не може захтевати да поништи брак у који је ступила или ступио пре него што је променила/о пол, а како би стекла право на примање пензије и да таква ситуација представља директну дискриминацију на основу пола особе сходно Директиви 79/7/ЕЕЗ – Једнако поступање према мушкарцима и женама у питањима социјалне сигурности. Одлуке суда базирају се на члану 8. Европске конвенције о људским правима (1950) којим је прокламовано да свако има право на поштовање свог приватног живота. Приватни живот неког лица несумњиво укључује, поред осталог, и његову полну припадност, полну оријентацију и полни живот. Из ове сфере – поштовање приватног живота, произилази (мишљења смо) најважнији манифестациони аспект овог права, несумњиво најважнији када су трансродне особе у питању, то је „право на одређивање појединости личног идентитета и самоопредељење, те у том смислу и право на прилагођавање пола свом родном идентитету“.⁴⁰ У најкраћем, право на самодефинисање и право на самоодређење, као неодвојив сегмент аутономије личности. Појам „приватног живота“, у начелу, не искључује делатности професионалне или пословне природе (*Jankauskas v. Lithuania* (No. 2)).⁴¹ Заправо, приватни живот обухвата право појединца да успоставља и развија односе с другим људима, укључујући односе професионалне или пословне природе (*slučaj C. v. Belgium; Oleksandr Volkov v. Ukraine*⁴²) [...]. Стога, ограничење приступа професији утиче на „приватни живот“.⁴³

40 Из образложења одлуке о уставној жалби подносиоца Х, Број: Уж - 3238/2011, стр. 10.

41 Case of Jankauskas v. Lithuania, br. 50446/09, 27. June 2017. Видети став: 56–57.

42 Case of C. v. Belgium, No. 21794/93, 7. August 1996. Видети став: 22–25.;

Case of Oleksandr Volkov v. Ukraine, No. 21722/11, 9. January 2013. Видети став: 165.

43 *Sidabras and Džiautas v. Lithuania* - 55480/00 and 59330/00, Judgment 27. 7. 2004 [Section II]. Види став 47;

3. Закључак

Иако се трансродне особе суочавају с честом дискриминацијом, узнемиравањем и насиљем од најранијих фаза свог живота, не само у нашој земљи већ и широм Европе, у свим аспектима остваривања личног стауса, управо су административно-бирокуратске процедуре оно што се издваја као највећа препрека у остваривању права. У Србији се тек постепено формира свест о потреби признавања трансполним особама њиховог новостеченог пола и новог имена ради правног континуитета промена започетих хормонално-оперативним путем (Повереник за заштиту равноправности, 2012). Несклад између положаја у друштву које заузима трансродна особа и положаја који му намеће закон или који одбија да призна његов промењени пол и да у складу са њим уреди свој лични статус, подстиче и страхове, осећај отуђености, изолацију, стрес, суицид и др. Због тога је од круцијалне важности усвајање законских решења која штите права трансродних особа у смислу гарантовања и спровођења јасне процедуре и брзе промене личних докумената. Досадашња неуједначена пракса по овом питању је трансродне особе остављала без правног статуса у свим аспектима манифестације људске личности, ускраћујући им, између осталог, и право на рад, директно или индиректно, услед дужине трајања, као и услед неадекватног третмана од стране запослених у надлежним органима управе (Повереник за заштиту равноправности, 2012). Донедавно је транс популација била невидљива на домаћој активистичкој сцени. Не може се оспорити помак, последњих година, у настојању државе да „олакша“ усклађивање правног статуса трансродних особа са фактичким. У тренутку када владе различитих држава широм света уводе и имплементирају потпуну депатологизацију транс идентитета, а процесе добијања одговарајућих докумената убрзавају и поједностављују, основано можемо поставити питање адекватности одредаба Закона о матичним књигама и пратећег Правилника. Неспорно да треба похвалити укидање гениталне операције као неопходан услов за промену личних докумената, али и са овим решењем (спроведена најмање једногодишња хормонска терапија и налаз и праћење лекара специјалисте психијатрије и лекара специјалисте ендокринологије) и даље патологизује и дискриминише велики број особа транс идентитета које не желе или нису у могућности да се подвргну хормонској терапији из различитих разлога, укључујући и ризике од негативног утицаја на њихово здравствено стање и сл. Такође, овим потезом се животи и оних транс особа које пристају на ова два корака и даље стављају „на чекање“ док не заврше процедуре психијатријске процене и

Bigaeva v. Greece, no. 26713/05, 28 May 2009, stavovi 22–25. Више у: Vodič kroz članak 8. Konvencije – Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, *op. cit.*

хормонског третмана, што значи да у том периоду неће имати одговарајућа лична документа (*Гетен*), односно она која одговарају њиховом родном идентитету и опису, и неће моћи неометено да остваре свој лични статус у складу са родним идентитетом, односно, да остварују права из радног односа у складу са својим родним идентитетом, да захтевају заштиту од злостављања и сексуалног уземавања – сходно самодефинисаном полу, да остваре пензију под условима сходно самодефинисаном полу, да се образују, школују, а ту су и друга права – да путују ван граница земље, да служе казну затвора у складу са полом, да се баве спортом сходно самодефинисаном полу итд. Положај транс/трансродних особа је могуће уредити изменама и допунама већег броја закона (Закона о матичним књигама, Породичног закона, Закона о пензијско-инвалидском осигурању, Закона о основама система образовања и васпитања, Закона о високом образовању, Закона о раду и Правилника о радној књижици итд). Међутим, представници активистичких група сматрају да је то, не само дужи пут, већ и скупљи, а уз то мање ефикасан, јер не доприноси системском решењу проблема, односно регулисању свих значајних питања за положај трансродних особа. Неопходан је „кровни“, јединствен закон на нивоу *lex specialis* – који ће трансродне особе учинити видљивим и једнаким кроз њихове специфичности, довести до сензибилисања друштва.⁴⁴ „Оно што нам је непознато често изазива страх и одбојност, и те неке друге, другачије од нас, тешко да можемо да замислимо као људе као што смо и ми. Уместо да видимо шта нам је све заједничко, фокусирамо се на ту једну ствар која нас разликује“ (*Гетен*, Србија).

Литература/References

Vodič kroz članak 8. Konvencije (2018). Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, doma i prepiske. Савет Европе: Европски суд за људска права.

Гајин, С. (2017). Модел закона о признавању правних последица промене пола и утврђивања трансексуализма, *Права транс особа – од непостојања до стварања законског оквира*. (стр. 73–94). Београд: Центар за унапређивање правних студија. [Electronic version]. Retrieved 4. јул 2019, from <https://on-off.rs/wp-content/uploads/2017/07/model-zakona-o-trans-rodnim-osobama.pdf>

Гајин, С. (2012). *Људска права (правно-системски оквир)*. Друго издање. Београд: Правни факултет Универзитета Унион.

44 Цивилни сектор припремио је два нацрта закона: Модел закона о признавању правних последица промене пола и утврђивања трансексуализма 2012. године и Модел закона о родном идентитету 2015. године.

Гурмешевић Д. Р. (2016). *Инструменти у борби против дискриминације у правним системима земаља Југоисточне Европе* (докторска дисертација). Београд: Правни факултет Универзитет у Београду.

Ђурић, М. (2012). *Од невидљивог до видљивог Т. У: Гајин, С. (ур.), Модел закона о признавању правних последица промене пола и утврђивања трансексуализма, Права транс особа – од непостојања до стварања законског оквира* (стр. 19–26). Београд: Центар за унапређивање правних студија. [Electronic version]. Retrieved 26. јун 2019, from <https://on-off.rs/wp-content/uploads/2017/07/model-zakona-o-trans-rodnim-osobama.pdf>

International Classification of Diseases (ICD) 11th Revision (2018). [Electronic version]. Retrieved 1. августа 2019. from, <https://www.who.int/classifications/icd/en/>

Извештај Европске комисије о стању људских права у Србији за 2018. годину.

[Electronic version]. Retrieved 5. август 2019, from <https://rs.usembassy.gov/sr/human-rights-practices-2018-sr/> <https://rs.usembassy.gov/sr/human-rights-practices-2018-sr/>

Мршчевић, З. (2017). *Трансродно лице правде*. Београд: Институт друштвених наука.

Павловић, С. (2012). *Анализа правног положаја трансродних и трансексуалних особа у Србији*. У: С. Гајин (ур.), *Модел закона о признавању правних последица промене пола и утврђивања трансексуализма, Права транс особа – од непостојања до стварања законског оквира* (стр. 50–72). Београд: Центар за унапређивање правних студија. [Electronic version]. Retrieved 26. јун 2019, from <https://on-off.rs/wp-content/uploads/2017/07/model-zakona-o-trans-rodnim-osobama.pdf>

Перић, Ковачевић, С. (2013). *Људска права на раду у савременом развоју – права или привилегије* (стр. 101–102). Београд: *Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права*, број 1.

Statement of the Office of the UN High Commissioner for Human Rights to the International Conference on LGBT human rights, Montreal 26 July 2006. [Electronic version]. Retrieved 5. август 2019, from www.unhchr.ch/hurricane/huric

Џоџакарта принципи. (2007). *Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity*.

(2007) UN Resolution on Sexual Orientation & Gender Identity. [Electronic version]. Retrieved 8. августа 2019, from <http://www.wluml.org/node/7296theYogyakartaprinciples> http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm

Општа декларација о правима човека из 1948. године, усвојена и проглашена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) 10. децембра 1948. године

Резолуција Европског парламента, усвојена 12. септембра 1989. године. *Official Journal of the European Communities* No C 256/33-37 of 9.10.1989.

European Parliament resolution of 4 February 2014. on the EU Roadmap against homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity (2013/2183(INI)), *OJ C 93, 24.3.2017, p. 21–26.*

Resolution 2048/2015, „Discrimination against transgender people in Europe“ (*Doc. 13742*).

Резолуција Европског парламента од 14. фебруара 2019. о правима интерсекс особа (2018/2878(RSP))

Case of *A.P., Garçon and Nicot v. France* - 79885/12, 52471/13 and 52596/13 Judgment 6.4.2017. [Section V]

Case of *B. v. France* (1987). (Application no. 13343/87) Judgment Strasbourg 25 March 1992.

Case of *Grant v. the United Kingdom*, (*Application no. 32570/03*), *Judgment, Strasbourg, 23 May 2006, Final 23/08/2008.*

Case of *Kristin Gudvin (Christine Goodwine) v Ujedinjenog kraljevstva br. 38957/95*, Presuda Strazbur 11. jul 2002.

Case of *L. v. Lithuania* (2003). (*Application no. 27527/03*), *Judgment, Strasbourg, 11 September 2007, Final 31/03/2008.*

Кривични законик. *Службени гласник РС*. Бр. 85 (2005), 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35 (2019)

Закон о матичним књигама. *Службени гласник РС*. Бр. 20 (2009), бр. 145 (2014) и бр. 47 (2018)

Закон о раду. *Службени гласник РС*. Бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење.

Закон о забрани дискриминације. *Службени гласник РС*. Бр. 22 (2009)

Одлука Уставног суда Број: Уж - 3238/2011. од 8. марта 2012. године, *Службени гласник РС*. Бр. 25 (2012)

Правилник о начину издавања и обрасцу потврде надлежне здравствене установе о промени пола. *Службени гласник РС*. Бр. 103 (2018)

Пол и род нису исто. Зашто? [Electronic version]. Retrieved 8. јун 2019, <http://psihologika.rs/rod-i-pol-nisu-isto-zasto/>

Положај особа другачијег родног идентитета у правосудном систему Републике Србије (2014). [Electronic version]. Retrieved 4. јул 2019, from <http://ipf.rs/polozaj-osoba-drugacijeg-rodnog-identiteta-u-pravosudnom-sistemu-republike-srbije/>

Статус и положај транс особа у Србији.* [Electronic version]. Retrieved 5. јул 2019, from

https://transserbia.org/images/2015/dokumenti/Trans_особе_u_Srbiji_-_analiza_polozaja_i_predlog_pravnog_rešenja.pdf

What Is Gender Dysphoria? – American Psychiatric Association. [Electronic version]. Retrieved 3. август 2019, from <https://psychiatry.org/patients-families/gender-dysphoria/what-is-gender-dysphoria>

Slobodanka Kovačević – Perić, LL.D.

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Priština,

(with a temporary seat in Kosovska Mitrovica)

THE CONSEQUENCES OF TRANSGENDER IDENTITY IN LABOUR LAW

Summary

In this paper, the author examines the position of transgender people, i.e. individuals of different gender identity, through the prism of exercising and protecting the fundamental human rights in the field of labour rights and the rights arising from employment. The author's starting point is that most modern societies are organized on the basis of a generally accepted binary concept of gender, which implies that the gender of all individuals is rigidly (strictly) determined according to the male/female dichotomy, due to fear of stigmatization and in order to avoid departing from commonly accepted social and moral norms. A certain number of people experience difficulties in identifying with the sex assigned at birth, thus encountering a problem of the internal sense of gender that differs from their own sex. Such individuals are described as transgender people.

The issues pertaining to transgender people should be approached in terms of protecting the fundamental human rights, which is also the standpoint of the European Court of Human Rights. The Court requires from states to ensure the continuity of their transition by providing legal recognition of the newly acquired gender and allowing a legal change of name. The guiding principles should be the legal continuity of the identity, rights and obligations of a transgender person both prior to and following a hormonal-surgery procedure of gender reassignment, as well as the relevance of a newly acquired gender of transgender individuals. The first step in this process is allowing transgender individuals to obtain personal identity documents consistent with their gender identity since these documents play a key role in exercising the basic human rights, such as: the right to education, the right to health and health care, the right to work, the right to pension (in accordance with gender identity), the right to housing, and a number of other rights consequently causing problems especially in relation to social services staff, police, border authorities, registry offices (e.g. issuing personal documents, employment records), military authorities, etc. According to almost all reports on human rights in Serbia, both from the country and abroad, transgender people fall into one of the most vulnerable groups in society. An estimated number of transgender people in Serbia is between twenty thousand and twenty-five thousand.

Keywords: *gender identity, transgender, change of name, the right to work, the right to pension.*